

Koziology publikace⁶ mají značný význam nejen pro právní teoretiky. Inspiraci by v nich mohli najít i vzdělaní soudci a advokáti. Zejména žádoucí pomůckou by mohly být i při výkladu norem nového českého deliktčního práva v občanském zákoníku. Zároveň však zdůrazňují nutnost další harmonizace deliktčního práva v EU. Existující sjednocující úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku je nejen nedostatečná, ale i neefektivní, a náprava škod s mezinárodním přesahem uvnitř Evropské unie způsobuje „další“ škody ve formě značných transakčních nákladů.

Luboš Tichý*

**Möller Kai. The Global Model of Constitutional Rights.
Oxford: Oxford University Press, 2012, 222 s.**

ÚVODNÍ POZNÁMKY

Komplexní teorie jsem vždy považoval za superiorní. Není tudíž žádným překvapením, že silně inklinuji k Alexyho knize *A Theory of Constitutional Rights*,¹ neboť tato – podle mého názoru – pojmu komplexnosti plně vyhovuje. Princip proporcionality dnes představuje jedno z nejfrekventovanějších témat ústavní teorie a teorie práva vůbec. Je diskutován jak z hlediska praktického, tak z hlediska teoretického.² Nicméně drtivá většina publikací věnující se této problematice se zaměřuje pouze na vybrané aspekty teorie základních práv či jejich omezování, s komplexností Alexyho práce, která se důsledně vypořádává s otázkami substantivními i formálními, se tudíž nemohou rovnat.

Byl jsem proto plný očekávání, když se mi dostala do rukou kniha *Kaie Möllera* (dále též jen „autor“) *The Global Model of Constitutional Rights*³ (dále též jen „recenzovaná publikace“), renomovaného to autora písčícího především o otázkách spojených s principem proporcionality a omezováním základních práv.⁴ *Kai Möller* totiž v nyní recenzované publikaci právě

⁶ Koziol je naprosto bezvýhradnou autoritou v oblasti deliktčního práva, zejména v Rakousku. Jeho předchozí hlavní díla (např. KOZIOL, H. *Haftpflichtrecht, Allgemeiner Teil*. 1986 (3. vydání 1997) jsou základním nepominutelným východiskem pro toho, kdo se v Rakousku deliktčním právem zabývá. V poslední době pokračuje ve své činnosti na poli rakouského deliktčního práva, kdy rozšiřuje a společně s dalšími kolegy nově zpracovává zvláštní část deliktčního práva (KOZIOL, H. *Haftpflichtrecht, Besonderer Teil*. Wien, 1988), o čemž svědčí v roce 2014 publikovaný 3. díl zvláštní části deliktčního práva (KOZIOL, H. – APATHY, P. – KOCH, B. A. *Österreichisches Haftpflichtrecht, sv. 3, Gefährdungs-, Produkt- und Eingriffschaftung*. Wien, 2014, 598 s.).

* Prof. JUDr. Luboš Tichý, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. E-mail: tichy@prf.cuni.cz.

¹ ALEXY, Robert. *A Theory of Constitutional Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2002, 506 s.

² Zahraniční literatura k tématu je nezměrná. Naopak česká teorie se tímto tématem dosud zabývala pouze okrajově, avšak postupně se mu začíná dostávat zasloužené pozornosti. Z dosud vydaných prací srov. zejm. HOLLÄNDER, Pavel. Deficit Dworkinovy a Alexyho koncepce logického vymezení právních principů. In: Jiří Boguszak (ed.). *Právní principy*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 7–21. HOLLÄNDER, Pavel. *Ústavně-právní argumentace: ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu*. Praha: Linde, 2003, s. 9, 49–51. HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 139 an. HOLLÄNDER, Pavel. Zásada proporcionality: Jednosměrná ulice, nebo hermeneutický kruh? Na příkladech veřejných dober a základních práv kolidujících s právem na soukromí. In: Vojtěch Šimíček (ed.). *Právo na soukromí*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 22 an. KOSAŘ, David. Koliže základních práv v judikatuře Ústavního soudu ČR. *Jurisprudence*. 2008, roč. XVII, č. 1, s. 3 an. ONDŘEJEK, Pavel. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, 224 s. ČERVÍNEK, Zdeněk. Standardy přezkumu ústavnosti v judikatuře Ústavního soudu. *Jurisprudence*. 2015, roč. XXIV, č. 4, s. 21–29.

³ MÖLLER, Kai. *The Global Model of Constitutional Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2012, 222 s.

⁴ Z autorových prací viz např. MÖLLER, Kai. Balancing and the structure of constitutional rights. *International Journal of Constitutional Law*. 2007, Vol. 5, No. 3, s. 453–468. MÖLLER, Kai. Balancing as reasoning and the

takovou komplexní teorii základních práv předkládá. Jeho ambice jsou jasně čitelné již z termínu „global“ užitého v názvu publikace, jenž má hned dvojí reminiscenci:

1) publikace jednak není omezena jen na určitou zemi nebo region.⁵ Naopak, autor záměrně s cílem nárokovat pro svou teorii globální platnost, vybral vstupní data – judikaturu i práce teoretické – nejružnější provenience. Nejedná se však o ryzí eklekticismus, judikatura nejčastěji pochází z dílny Evropského soudu pro lidská práva, Spolkového ústavního soudu SRN, Ústavního soudu Jihoafrické republiky, Nejvyššího soudu Kanady či Nejvyššího soudu Spojeného království (respektive též jeho předchůdkyně, Sněmovny lordů). Tímto přístupem autor rekonstruuje aplikační praxi výše uvedených zemí, čímž odkazuje k teorii globálního konstitucionalismu,⁶ jíž se snaží rozpracovat. Autorův přístup je tudíž interpretativní, respektive rekonstrukční. Ze jmenovaných (vlivných) jurisdikcí vybírá jednotlivé případy, na nichž demonstruje sbíhavost jejich jurisprudence, respektive existující celosvětovou shodu v aplikaci základních práv. Může si tudíž nárokovat širší (globální) přesah než konkurenční teorie.

2) termín „globální“ podle mého směřuje též do nitř teorie samotné, čímž poukazuje na skutečnost, že se autor neomezuje jen na vybrané aspekty práce se základními právy, nýbrž čtenářům předkládá komplexní teorii základních práv. Tato komplexnost spočívá především v tom, že spojuje substantivní (ontologické) otázky o povaze základních práv s otázkami formálními (gnoseologickými), jež se týkají vhodných metod jejich interpretace. Předložená teorie tak vytváří uzavřený celek, který si nenárokuje pouze filosofickou přesnost, nýbrž též praktickou uplatnitelnost.

GLOBALNÍ MODEL A JEHO ZÁKLADNÍ PRVKY

Jak již bylo výše řečeno, autor staví svou teorii na obecně sdíleném stavu aplikační praxe vrcholných soudních orgánů. Jádrem práce pak představuje konfrontace této praxe s tradičními dogmaty lidskoprávní teorie (kapitola 1, *The Global Model of Constitutional Rights*), podle nichž základní práva: 1) pokrývají pouze specifickou sféru těch nejdůležitějších zájmů jednotlivce; 2) představují výlučně negativní závazky státu vůči jednotlivci; 3) působí pouze ve vertikálních vztazích, tj. ve vztazích jednatel–stát, nikoli mezi dvěma jednotlivci navzájem; a konečně 4) mají zvláštní normativní sílu, tudíž jiné zájmy je mohou převážit pouze ve výjimečných případech, pokud vůbec.⁷

Jak sám autor uznává, toto tradiční vnímání základních práv bylo již v praxi podstatně nabouráno. Proto v kontrapozici k tradičnímu pojetí formuje 4 základní prvky, na nichž staví svou teorii základních práv: 1) inflaci základních práv a v souvislosti s ní také širší chápání (*prima facie*)⁸ základních práv;⁹ 2) doktrínu pozitivních závazků a stále větší míru shody na

problems of legally unaided adjudication: A rejoinder to Francisco Urbina. *International Journal of Constitutional Law*. 2014, Vol. 12, No. 1, s. 222–225. MÖLLER, Kai. Proportionality and Rights Inflation. In: Grant Huscroft – Bradley W. Miller – Grégoire Webber (eds). *Proportionality and the Rule of Law: Rights, Justification, Reasoning*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 155–172.

⁵ MÖLLER, Kai. *The Global Model of Constitutional Rights*, s. 15. V tomto bodě bychom mohli recenzovanou práci kontrastovat s prací R. Alexyho, jenž se omezuje pouze na rozbor německé praxe a doktríny, ačkoli tato má zjevně širší přesah.

⁶ STONE SWEET, Alec – MATHEWS, Jud. Proportionality Balancing and Global Constitutionalism. *Columbia Journal of Transnational Law*. 2008–2009, Vol. 47, No. 1, s. 72–164.

⁷ MÖLLER, Kai. *The Global Model of Constitutional Rights*, s. 2.

⁸ Vnímání práv jako *prima facie* práv vychází z Alexyho teorie principů a konstitučního vztahu mezi principy navzájem. Principy jsou totiž podle Alexyho „příkazy k optimalizaci v relaci k právním a skutkovým možnostem“, přičemž právní možnosti realizace jednoho principu představují principy jiné, kolidující. Tato kolize se řeší pomocí testu proporcionality, přičemž až poměřováním principů zjistíme, který zájem (základní právo nebo

tom, že mezi základní práva spadají též socioekonomická práva; 3) horizontální působení (účinek) základních práv; 4) aplikace testu proporcionality,¹⁰ jakožto metody pro řešení kolizí základních práv s jinými základními právy či veřejnými zájmy, v důsledku čehož základní práva ztrácí specifickou normativní sílu.¹¹ Na základě těchto východisek autor buduje odpovídající teorii základních práv, která by měla současně být také konzistentní s ohledem na jejich morální základy.¹²

STRUKTURA PRÁCE A ZÁKLADNÍ MYŠLENKY AUTORA

Struktura knihy dále sleduje – *Barakovou* terminologii¹³ – základní členění mezi rozsahem (respektive působností) základních práv, jež v knize reprezentuje část I. nadepsaná *Scope of Rights*, a rozsahem jejich ochrany, jež naopak představuje část II. nazvaná *The Structure of Justification*.

Substance základních práv: obecné právo na ochranu autonomie jednotlivce

Část první se tak zabývá substantivními otázkami základních práv. Z hlediska výše rozebraných základních prvků „*Globálního modelu*“ se jedná o inflaci základních práv doprovázených širokým vnímáním rozsahu základních práv, akceptaci existence pozitivních závazků a socioekonomických práv a horizontální působení základních práv, jež autor zapojuje do své vlastní koncepce základních práv vystavěné na základě všeobjímajícího práva na ochranu autonomie jednotlivce.

Möller vychází z toho, že základní práva vždy chrání určitou pozitivní svobodu nebo autonomii jednotlivce. Umožňují lidem žít jejich životy autonomně, bez nepřiměřených státních intervencí.¹⁴ V úvahu přitom přicházejí dvě vzájemně si konkurující koncepce autonomie (kapitola 3, *Two Conceptions of Autonomy*):

1) koncepce zakázaných důvodů, podle níž zacházení státu s jednotlivcem nemůže být motivováno určitými důvody, respektive některé z důvodů jsou vyloučeny a nemohou tudíž

veřejný zájem) převáží. Tudíž skutečnost, že je někdo nositelem základního práva v obecné rovině neznamená, že by jím mohl být též v konkrétním případě, respektive že toto v konkrétním případě nemůže být převáženo jinými principy. ALEXY, Robert. *A Theory of Constitutional Rights*, s. 47 a 82.

⁹ Příkladem tohoto přístupu může být praxe ESLP či některých ústavních soudů, které pod právo na ochranu soukromého života řadí celou řadu zájmů, jež nevyhovují tradičnímu vnímání základních práv, jsou-li alespoň způsobilé překročit minimální práh závažnosti a spadají pod pojem soukromí. Příkladem mohou být slavná „základní“ práva na klidný spánek (*Hatton proti Spojenému království*, rozsudek ze dne 8. 7. 2003, stížnost č. 36022/97) či krmení holubů v parku (BVerfGE 54, 143).

¹⁰ V některých případech však autor nepovažuje za vhodné, aby byl test proporcionality aplikován ve své úplnosti. Koriguje tak tvrzení, že „základní práva jsou jen o proporcionalitě“, neboť test proporcionality je podle něj v úplnosti aplikovatelný pouze na občanská a politická práva, a to navíc jen působí-li ve vertikálních vztazích. V případě socioekonomických práv a pozitivních závazků pak pléduje za vypuštění prvních tří kroků testu (legitimita, vhodnost a potřebnost) a přezkum zásahů do těchto práv pouze pomocí kritéria poměrování (*balancing*). Podle Möllera totiž realizace socioekonomických práv a pozitivních závazků vyžaduje nemalé výdaje veřejných rozpočtů, v důsledku čehož pak bude napadené opatření, jehož cílem bude snížení výdajů veřejných rozpočtů, prakticky vždy legitimní, a také vhodné a potřebné k dosažení sledovaného cíle. MÖLLER, Kai. *The Global Model of Constitutional Rights*, s. 179.

¹¹ *Ibidem*, s. 2 an.

¹² *Ibidem*, s. 23.

¹³ BARAK, Aharon. *Proportionality: Constitutional Rights and their Limitations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, s. 19 an. Srov. též PANACCIO, Charles-Maxime. In Defence of Two-Step Balancing and Proportionality in Rights Adjudication. *The Canadian Journal of Law and Jurisprudence*. 2011, Vol. 24, No. 1, s. 109–128.

¹⁴ MÖLLER, Kai. *The Global Model of Constitutional Rights*, s. 44.

ospravedlnit zásah do autonomie jednotlivce. Jako příklad autor uvádí paternalistické, moralizující či diskriminační důvody.¹⁵ Tato koncepce, ačkoli se zdá být intuitivní a přirozená, však není způsobilá k uchopení dnešní reality v její úplnosti, především pak pokud jde o široké vnímání (*prima facie*) základních práv.

2) koncepce chráněných zájmů se naopak zaměřuje přímo na jednání a zdroje, které jsou podstatné pro vedení autonomního života. Takto například identifikuje jako důležitá rozhodnutí ve sféře intimního života či kontroly nad zásahy do fyzické integrity (typicky v oblasti medicíny) a bere důležitost těchto zájmů jako důvod pro to, aby byly chráněny. Tento přístup umožňuje vážít důležitost chráněných zájmů optikou jejich důležitosti pro dotčenou osobu.¹⁶

Möller se přiklání právě ke koncepci chráněných zájmů, jež staví do středu celé své koncepce základních práv. Základní práva podle jeho názoru vychází z obecného práva na ochranu autonomie jednotlivce (kapitola 4, *The Right to Autonomy*), z něhož lze odvodit všechna základní práva. Základní práva v Möllerově pojetí jsou jakékoli autonomní zájmy jednotlivce, jež jsou důležité z hlediska jeho sebeurčení. Základní práva tak vedle tradičních ústavně chráněných hodnot kryjí též velké množství poměrně triviálních zájmů (např. právo pěstovat koníčky či krmit holuby v parku) či dokonce jednání, jež by se dala klasifikovat jako nemorální, škodlivá či zavrženíhodná (jako např. vražda). Východiskem je mu zde úvaha, že lidská bytost má ze své podstaty právo na to, aby s ní bylo zacházeno „*způsobem, který ji bere vážně jako osobu nadanou životem, která má žít, a nemůže jí tudíž být odepřena možnost, aby žila svůj život podle svého, ledaže by existovaly dostatečně silné důvody pro intervenci*“.¹⁷ Jakýkoli zásah do autonomie jednotlivce tudíž automaticky spouští povinnost státu tento zásah ospravedlnit. Cílem a účelem Möllerovy koncepce práv je snaha o zajištění stavu, kdy se autonomním zájmům jednotlivce vždy a za všech okolností dostane náležitá ochrana.¹⁸ Tato ochrana je zajištěna právě povinností poskytnout dotčené osobě (racionální) ospravedlnění zásahu do jejich práv. Povinnost ospravedlnit zásah je tudíž korelátem existence základního práva. Jedním z důsledků této koncepce je pak přesun těžiště argumentace interpreta od úvah, zda přezkoumávaný akt spadá pod rozsah základního práva a zda nedošlo k zásahu do něj, k úvahám o tom, zda je možné zásah ospravedlnit v intencích testu proporcionality.¹⁹

Na tomto místě bych chtěl upozornit na dvě věci. Tou první je konzistentnost autorových myšlenek. V předcházející kapitole autor odmítl tzv. koncepci zakázaných důvodů, která svou povahou lépe odpovídá negativním závazkům plynoucím ze základních práv, a přiklonil se ke koncepci chráněných zájmů. Tato volba mu v nyní diskutované kapitole umožnila pod koncept autonomie zahrnout též socioekonomická práva a pozitivní závazky plynoucí ze základních práv, neboť tyto v souladu s výše uvedenou definicí vytvářejí podmínky pro autonomní život jako takový. Dále bych chtěl zdůraznit, že výše podaná definice základních práv je sice konzistentní, avšak mně osobně činí značné problémy akceptovat model základních práv, který jako jediné „prahové“ kritérium pro uznání zájmu jednotlivce za základní právo vnímá jeho význam z pohledu sebeurčení jednotlivce (viz výše užitý příklad práv na vraždu či krmení holubů v parku). Zvláště když tento svůj normativní závěr autor konstruuje pouze na základě hrstky případů, které lze označit přinejmenším za hraniční.²⁰

¹⁵ Ibidem, s. 53–57.

¹⁶ Ibidem, s. 57–63, 72. Tyto názory též rezonují v kapitole následující, kdy autor konstatuje, že uznání autonomie jednotlivce a její ochrana nezbytně vede k nezbytnosti ospravedlnění zásahů do ní. Ibidem, s. 95.

¹⁷ Ibidem, s. 86.

¹⁸ Ibidem, s. 74, 85–87.

¹⁹ Ibidem, s. 86–87.

²⁰ Jedná se zejména o dva případy citované pod pozn. č. 10.

Formální struktura argumentace: proporcionalita a poměrování

Druhá část knihy se naopak soustředí na otázky formální, a to otázky týkající se přezkumu ústavnosti zásahů do základních práv, konkrétně na poměrování ústavních hodnot a test proporcionality. Takto se od povinnosti ospravedlnit zásah do základních práv dostáváme k otázce, za jakých podmínek je možné zásah ospravedlnit. Ještě před rozбором samotných argumentačních metod se však autor krátce pozastavuje (kapitola 5, *Towards a Theory of Balancing and Proportionality: The Point and Purpose of Judicial Review*) nad pojetím samotného přezkumu ústavnosti, jež by nejlépe odpovídalo výše naznačené substantivní teorii základních práv. Hlavními tématy této kapitoly jsou vypořádání se s ústavními principy demokracie a dělby moci, řada dojde tudíž i na doktrínu sebeomezení ústavních soudů (*deference*). Autor zde dochází zejména k závěru, že autonomii jednotlivce nechrání jen základní práva, neboť k jejich ochraně směřují též prakticky všechny politiky. Ústavní soudnictví a politika se tudíž zabývají obdobnými úvahami, tj. specifikací sféry autonomie vzájemně si rovných občanů.²¹ Ústavní soudy se tak v řízení o kontrole norem staví do stejné pozice jako zákonodárce, mohlo by se tudíž zdát, že již nezbyvá prostor pro demokratické rozhodování. Toto zdání však klame, neboť ústavní soudy nehodnotí rozhodnutí zákonodárce prizmatem „jedné správné odpovědi“, nýbrž se spíše pídí po racionalitě jeho rozhodnutí (*reasonableness*).²² Tento přístup – s ohledem na principy demokratického rozhodování a dělby moci – zároveň zaručuje legitimní fungování ústavního soudnictví jako důležité pojistky fungování právního státu.

V závěrečných dvou kapitolách (6. a 7.) se již autor zabývá samotnou metodologií přezkumu ústavnosti. Musím se přiznat, že tyto pasáže pro mne byly po slibné kapitole o ústavním soudnictví trochu zklamáním, neboť vzhledem k „dosaženému stavu poznání“ nepřináší mnoho nového. Autor se zde spíše snaží propojit svou substantivní teorii základních práv právě s otázkami přezkumu ústavnosti, respektive jeho metodologie. V kapitole věnované poměrování (kapitola 6, *Balancing*) tak autor kolize základních práv s jinými ústavně chráněnými zájmy formuluje jako kolize autonomních zájmů, jež řeší právě poměrováním. Odmítá však „mechanické“ či pragmatické pojetí poměrování, jež v sobě neobsahuje žádné další argumenty, které by ospravedlnily jeho výsledek. Naopak správné pojetí poměrování směřuje k „řešení konfliktu autonomních zájmů za pomoci racionálně ospravedlnitelných morálních argumentů“.²³

Konečně kapitola 7, *Proportionality*, postupně představuje jednotlivá kritéria testu proporcionality, tj. kritéria legitimacy, vhodnosti, potřebnosti a poměrování, jež mají především strukturovat myšlenkové procesy interpreta při řešení výše uvedených kolizí autonomních zájmů.²⁴ Tato pasáž je – podle mého názoru – nejméně hodnotnou částí celé knihy. Čtenář se zde nedozví více než to, jak autor „přeložil“ obsah a terminologii klasicky formulovaných kritérií testu proporcionality do „jazyka autonomie“. Přichází mi proto na mysl názor *Aharon Baraka*, který považuje test proporcionality za nejuniverzálnější nástroj ústavněprávní argumentace, neboť tento odpovídá největšímu počtu substantivních teorií základních práv.²⁵ Tato univerzalita zřejmě také předznamenala jeho světový úspěch. Po přečtení této pasáže mi však zbývá jen otázka, proč? Proč modifikovat doktrínu, když je beztak funkční?

²¹ Ibidem, s. 102 an.

²² Ibidem, s. 117–123. Autor tak implicitně odmítá doktrínu optimalizace.

²³ Ibidem, s. 176–177.

²⁴ Ibidem, s. 179.

²⁵ BARAK, Aharon. *Proportionality*, s. 467 an.

ZÁVĚR

Závěrem bych chtěl pouze podotknout, že i přes výše naznačené nedostatky recenzovaná publikace představuje přístupný a současně nad míru hodnotný a inspirativní vhled do světa základních práv. Konfrontuje základní dogmata lidskoprávní teorie se současným pohledem na aplikaci základních práv, a to jak z jejich substantivní, tak formální stránky. Zejména pak pasáže týkající se inflace základních práv či přezkumu ústavnosti považují za velmi povedené. Konečně též pasáž týkající se zásahů do socioekonomických práv a pozitivních závazků, respektive metod aplikovaných na jejich přezkum, podle mého názoru disponuje potenciálem obohatit diskuzi,²⁶ která se nyní na toto téma v České republice rozbíhá.

Zdeněk Červínek*

Schelle Karel – Tauchen Jaromír (eds). Encyklopedie českých právních dějin, I. svazek. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 976 s.

První svazek rozsáhlé publikace *Encyklopedie českých právních dějin* vznikl ve spolupráci více než devíti desítek českých a slovenských právníků a historiků. Jeho autory tvoří erudovaní odborníci působící na prestižních českých, slovenských i zahraničních univerzitách, uznávaní pracovníci Národního archivu ČR, Akademie věd ČR, Policie ČR, Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, Trenčinského muzea v Trenčíně, Ministerstva vnitra či Arcibiskupství olomouckého. Ve výčtu najdeme také celou řadu známých publicistů a novinářů, ale i neméně významných autorů, kteří sice nepůsobí v nějaké oficiální, zaštiťující, právněhistorické instituci, nicméně pro historii práva představují svou zapáleností pro věc nepostradatelné pomocníky.

Tato kniha je součástí unikátního desetisvazkového díla, které se snaží čtenáři nabídnout co nejkomplexnější zpracování právní historie ve formě přehledného slovníku. Na bezmála jednom tisíci stran je nejen odbornému publiku, ale i široké laické veřejnosti předkládán rozbor nejzásadnějších právněhistorických událostí, pojednání o právních pramenech, vzniku a podstatě práva obecně, ale i charakteristika a vývoj jednotlivých právněhistorických institutů. Publikace obsahuje také krátké medailony popisující životy význačných osobností, v tomto svazku především z řad četníků.

Základem prvního dílu je přehledně členěná kostra – po úvodním slově následuje nejobecnější část celé encyklopedie, tj. stručná sumarizace vzniku a vývoje práva, právní vědy, vztahu státu a práva a historického povědomí od nejstarších dob po současnost. S úctou a pokorou jsou přitom čtenářům osvětleny jednotlivé předchozí snahy právních historiků o vytvoření tolik potřebného právněhistorického slovníku, jež započaly již na přelomu 18. a 19. století. Uvozující část vědecké stati se neomezuje jen na území českého státu, ale jsou v ní nastíněny dějinné souvislosti obecných právních základů a státoprávních celků. Velká pozornost je následně věnována podrobné periodizaci českých a československých právních dějin počí-

²⁶ Viz VYHNÁNEK, Ladislav. Proporcionálně či jinak? Problém ústavního přezkumu zásahů do sociálních práv. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2014, roč. 22, č. 3, s. 209. KRATOCHVÍL, Jan. Test racionality: skutečně vhodný test pro sociální práva. *Právník*. 2015, roč. 154, č. 12, s. 1052–1074.

* Mgr. Zdeněk Červínek, Katedra ústavního práva, Právnícká fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. E-mail: zdenek.cervinek01@upol.cz. Text vznikl s podporou projektu IGA 2015, Sebeomezení soudů při přezkumu ústavnosti zásahů do základních práv, IGA_PF_2015_005.